

Ünnepi hangverseny Mendelssohn születésének 200. évfordulója alkalmából

FELIX MENDELSSOHN-BARTHOLDY

1809. február 3. - 1847. november 4.

Néhány nap múlva lesz születésének 200. évfordulója, ezért ebben az évben a szokásosnál is gyakrabban csendülnek fel művei. A korai romantika egyik legnagyobb mestere, akinek tevékenysége jól láthatóan befolyásolta a zene további fejlődését. Élete sokban különbözik legtöbb pályatársától. Gazdag, több nemzedékre visszamenően kimagasló kultúrájú családból származott. Nagyatya, Moses Mendelssohn korának híres bölcseleje volt. Jó barátja volt Lessing, a nagy drámaíró, aki róla mintázta leghíresebb művének, a *Bölcs Náthán*-nak főszereplőjét. Édesapja bankár volt, aki számára a gazdagság nem az öncélú fényűzés lehetőségét jelentette, hanem azt, hogy gyermekeit a legmagasabb színvonalon taníttathatta. Felix a zenén kívül kiváló tudományos nevelést kapott, több idegen nyelven beszélt, sportolt, festett — mindezt komoly szülői szigor árnyékában. A szülői házban minden vasárnap házi hangversenyt tartottak, ezek jó alkalmat kínáltak a fiatal zeneszerző új műveinek, zeneszerzői kísérleteinek kipróbálására. Egészen fiatalon bemutatták Goethének, aki hamarosan barátságába fogadta: Mendelssohn ismertette meg a költő-fejedelmet kora zenéjével, elsősorban Beethovennel.

Jelentős szerepet játszottak életében az utazások. Fennmaradt levelei arról tanúskodnak, hogy nagy érdeklődéssel, minden új benyomásra nyitottan szívta magába a megismerés élményeit és ezeket szinte azonnal zenévé alakította. Így váltak az úti élmények később olyan pompás zeneművekké, mint a Hebridák-nyitány, a Skót- vagy az Olasz szimfónia.

Zeneszerzői jelentőségénél nem kisebb az előadóművészé sem. Egyike volt a zenetörténet legelső „főállású” karmestereinek. Ő mutatta be Schubert „nagy” C-dúr szimfóniáját, ő fedezte fel és ismertette meg a nyilvánossággal Bach Máté passióját. A lipcsei Gewandhaus-zenekar az ő irányítása alatt érte el mai napig töretlen művészi rangját, ő foglalkozott először tudatos zenei ismeretterjesztéssel és ő alapozta meg azt a modern zeneoktatási rendszert, mely lényegében mindmáig érvényes. Lipcsében az ő kezdeményezésére létesült az első Konzervatórium 1843-ban

Zenéje legfontosabb jellegzetességeként a „tündérvilágot” szokták megemlíteni, amely a *Szentivánéji álom* nyitányban jelenik meg először és mellyel iskolát teremtett az egész romantika számára. Tökéletesen tudatában volt annak, hogy a kor, melyben él, újfajta zenét igényel, ez azonban nem jelentette számára a korábbi mesterek hagyományainak megtagadását. Ellenkezőleg: az elődök iránti mély tisztelettel igyekezett a

2

tőlük tanult formákat életben tartani és új tartalommal megtölteni. Így nyúlt többször is a barokktól Haydn közvetítésével örökölt oratórium műfajához: *Paulus*, majd élete utolsó éveiben komponált *Éliás* című oratóriumai bibliai témát dolgoznak fel. Sokat foglalkoztatták a vallás kérdései is, nem teológiai, hanem abból a szempontból, hogy azok milyen szerepet játszanak az emberek életében. A 16. századi vallásháborúk korát idézi „*Reformáció*” szimfóniája, amelyben Luther eredeti korálját dolgozza fel és ez a kérdés foglalkoztatja II. szimfóniájában is, amely műfaját tekintve kantáta-szimfónia és a „*Lobgesang*” (*Dicsőítő ének*) címet viseli. Nagyon jelentősek zongoraművei, köztük a jellegzetesen romantikus *Dalok szöveg nélkül*, kórusművei, kamarazene művei. Boldog gyermekora, később ugyancsak boldog házassága (öt gyermeke született) és kiegyensúlyozott, egészséges személyisége sem akadályozhatta meg, hogy fiatalon, 38 éves korában, agyvérzés következtében távozzon az élők sorából.

SZÉLCSEND ÉS SZERENCSES HAJÓZÁS – NYITÁNY Meeresstille und glückliche Fahrt, op. 27.

Mendelssohn több koncert-nyitányt komponált, közülük az egyik legkorábbi a 20 éves kora táján komponált, 1832-ben befejezett *Szélcsend és szerencsés hajózás*. Ezt a művet nem természeti jelenség, vagy utazási élmény, hanem irodalmi mű ihlette: Goethe azonos című költeménye, amelyet egyébként Beethoven is feldolgozott, kantáta formájában. A vers első része azt írja le, ahogyan egy vitorlás hajó mozdulatlanul vesztegel a tengeren szélcsend idején. A tehetetlenségnek, kiszolgáltatottságnak ez az állapota a hajós számára éppolyan szívszorító, mint az utasnak a vihar. A nyitány első része lassú tempójú, nyugodt, széles dallama a végtelen víztükröt érzékelteti. Fúvós hangszerek izgatott riadója jelzi az örömteli tényt, hogy feltámadt a szél, a hajó duzzadó vitorlával végre útnak indul, mindenki örömére. A nyitány befejező része örvendező, hálaének-szerű zene, amely a majdani boldog révbeérés örömteli várakozását is kifejezi.

E-DÚR VERSENYMŰ KÉT ZONGORÁRA

I. Allegro vivace – Poco più allegro II. Adagio non troppo III. Allegro

Mendelssohn életrajzírói egybehangzóan kiemelik azt a tényt, hogy 16 éves korára érett zeneszerzővé vált, ekkor (1825-ban) komponálta máig nagy becsben tartott Vonós-oktettjét. Egy évvel később született a Szentivánéji álom nyitány. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy korábbi műveit nem kell komolyan venni. Ellenkezőleg, szépen mutatják a zsenialitás virágba szökkenésének folyamatát. Ide tartoznak az ugyancsak gyakran játszott

3

korai vonós szimfóniák, egy d-moll hangnemű hegedűverseny (nem azonos a későbbi, nagy e-moll hegedűversennyel!), egy zongoraverseny és egy hegedű-zongora kettősverseny, valamint két versenymű két zongorára.

Ezek közül az első volt az 1823-ban elkészült E-dúr versenymű, amelyet a kutatók megalapozott feltételezése szerint ugyancsak kiválóan zongorázó nővére, Fanny és a maga számára komponált. A háromtétéles versenymű zenekari szólamainak hangszerelése Beethoven hagyományait követi. Első tételének hangulatát az a földöntúli béke hatja át, amely későbbi műveiben is oly gyakran fellelhető, mindemellett jól megkülönböztethető karakterű témákból épül fel a tétel hagyományos szonátaformája: az első téma békésen szemlélődő, a második líraian éneklő, a harmadik pedig indulószerű, férfias. A szóló-zongorák kadenciaszerűen szabad futamokkal lépnek be, majd a hagyományoknak megfelelően folytatnak párbeszédet a zenekarral. A lassú tételben jól felismerhető az a hosszú dallamvonalakból építkező, éneklő hangszerkezelés, amely a későbbi Dalok szöveg nélkül legfőbb sajátossága. A harmadik tétel, ismét a hagyományoknak megfelelő jókedvű, gyors rondó, amely igazi technikai perfekciót kíván a szolistaiktól, és amelyből képet alkothatunk magunknak a 14 éves zeneszerző zongoratudásáról.

IV., A-DÚR (OLASZ) SZIMFÓNIA, op. 90

I. Allegro vivace II. Andante con moto
III. Con moto moderato IV. Saltarello. Presto

Mendelssohn 21 éves korában hosszú tanulmányútra utazott, bejárta Angliát, Skóciát, Svájcot, Franciaországot és Itáliát, mindenhol rengeteg tapasztalatot szerzett, melyek úgy épültek be emlékeibe, tudatába, hogy nemsokára új alkotások képében váltak közkinccsé. (Skót szimfónia, Hebridák-nyitány)

Itália művésze, a déli verőfény, az olasz ember mentalitása rendkívül mély benyomást gyakorolt rá, de az összehasonlítás ébresztette rá arra is, hogy igazából mit jelent számára saját hazája. „...a számtalan ciprus, a sűrű mirtusz és babérágak a magunkfajtura idegenszerűen hatnak, s amikor itt azt mondom, hogy számomra a bükkök, hársak, tölgyek és fenyők tízszer szebbek és festőibbek, ujjal mutatnak rám: az északi medve...” — írja egyik, apjához intézett levelében. Alighanem igazat adhatunk a zenetörténésznek, Batta Andrásnak: „Tölgy és mirtusz — észak és dél: az A-dúr szimfónia mögött ez a két jelkép rejtőzik. Mert megszólal a német tölgyerdők kúrthangú zenéje is a Ländler-jellegű, népies menüett-tétel középházában, a Trióban.”

Egy másik kettős, amely meghatározza ezt a művet, a zeneszerzői

attitűdé. A Dalok szöveg nélkül, a Szentivánéji álom és más tündér-zenék szerzője módszereiben, szerkesztésmódjában elkötelezett hűséggel ragaszkodik nagy elődeihez, a bécsi klasszikusokhoz. A formák tisztasága, a szerkesztés fegyelmezettsége szerves egységben a romantikus képzelet szabad szárnyalásával: ez Mendelssohn zenéjének nagy varázslata.

Az első tétel (Allegro vivace) azonnal elénekelt varázsolja Itália napfényes, kék egét és derűs, nyüzsgő életét. Táncos lejtésű, szüntelenül kopogó, pergő ritmus és gyönyörű, lendületes, fülbemászó dallamok jellemzik. Formálása a beethoveni hagyományt követi, például azzal, hogy egy nagyon fontos témát, a fafúvósok kis indulóját csak a kidolgozási részben mutatja be először, annál nagyobb szerepet kap azonban a tétel további részeiben.

A második tétel (Andante con moto) az Itáliában oly gyakran látható zárandokmenet zsánerkép-szerű ábrázolása. A mély vonósok lépegető figurái fölött fafúvósok kórusa szólaltatja meg az — állítólag cseh zárandokoktól hallott — éneket. A menet egyre közeledik, a zene erősödik, majd — két lírai közjáték után — ismét elhalkul és távolodva a semmibe vész.

A harmadik tétel (Con moto moderato) a már említett kedves, népies egyszerűségű 3/4-es tánc, középházában az erdő-zenével.

A negyedik tétel (Saltarello. Presto) rendkívül gyors tempójú nápolyi „ugros” tánc, mely virtuóz játszanivalót kínál a zenekar minden szólamának. Körtánc, vagyis rondó-formában dolgozza fel a zeneszerző, a rondó-közjátékok nagyon ötletesek, karakterük erősen különbözik a főtémától, de a fergeteges tánc szédítő irama egy pillanatra sem szűnik.

Az Olasz szimfóniát 1833-ban (Brahms születésének évében) mutatták be, a szerző vezényletével.

HANGVERSENYÜNK KÖZREMŰKÖDŐI SIMON IZABELLA

a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen szerzett zongoraművész diplomát. Főtárgy tanára Jandó Jenő, kamarazene tanárai Rados Ferenc és Kurtág György voltak. Számos hazai és nemzetközi ifjúsági zongoraverseny győztese és helyezette. Vendégszerepelt Európa számos országában, több zenekar koncertjein működött közre szólistaként: többek között a Weiner-Szász Kamaraszimfonikusok, az Orfeo Kamarazenekar, a Miskolci és a Kolozsvári Szimfonikus Zenekar, a Kremerata Baltica. Rendszeresen fellép a Magyar Rádió és a Svájci Rádió műsoraiban. Sass Sylvia partnereként Schubert és Liszt dalaiból CD felvétele készült a Cant Art kiadónál. Legújabb Rost Andreával készített CD-felvételt, mely Bartók, Kodály és Ligeti dalait tartalmazza. Különösen sok kamarazene-hangversenyen szerepel.

VÁRJON DÉNES

a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen szerezte zongoraművész diplomáját 1991-ben, tanárai Falvai Sándor, Kurtág György, Rados Ferenc és Devich Sándor voltak. Tanulmányai alatt rendszeresen részt vett Schiff András mesterkurzusain. Diplomája megszerzésének évében megnyerte a világ egyik legrangosabb nemzetközi zongoraversenye, az Anda Géza Zongoraverseny első díját Zürichben. Napjainkban a legrangosabb nemzetközi fesztiválok - többek között a Salzburgi Ünnepi Játékok, a Luzerni Fesztivál, a Schleswig-Holsteini Zenei Fesztivál, a Velencei Biennálé, a Weimari Kunstfest és az Edinburghi Fesztivál - rendszeresen visszatérő vendége. Számos jelentős zenekar szólistájaként lépett fel: többek között a Camerata Salzburg, az Academy of St. Martin in the Fields, a Liszt Ferenc Kamarazenekar, a zürichi Tonhalle Zenekara, a Berliini Rádió Szimfonikus Zenekara, az Európai Kamarazenekar, a Budapesti Fesztiválzenekar, Gidon Kremer, Kremerata Baltica zenekara koncertjein olyan neves karmesterek partnereként mint Végh Sándor, Solti György, Heinz Holliger, Horst Stein, Leopold Hager, Fischer Iván, Fischer Ádám. Szólista pályafutása mellett igen sok kamarazenei játszik: rendszeresen fellép Perényi Miklós, Schiff András, Steven Isserlis, Leonidas Kavakos, Heinz Holliger, a Takács-, az Endellion- és a Keller-Kvartett, valamint az Ensemble Wien partnereként. CD felvételei jelentek meg a Hungaroton, a Capriccio, a Teldec és a Naxos kiadóknál. 2007-től az ECM lemeztársasággal dolgozik. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem tanára, Liszt Ferenc és Veress Sándor- díjas.

TAKÁCS-NAGY GÁBOR

1956-ban született, a nevét viselő vonósnégyes révén vált világhírűvé. 1977-ben megnyerték a rendkívül rangos Evian-i (Franciaország), majd 1979-ben, Angliában a Portsmouth-i Nemzetközi Vonósnégyes Versenyt. Ezek a győzelmek indították el a vonósnégyes nemzetközi karrierjét, amely oda vezetett, hogy ösztöndíjat kaptak az Egyesült Államokba, Colorado-ba és ott is telepedtek le. Takács-Nagy Gábor 1992-ben kivált az együttesből és visszaköltözött Európába, a kvartett azonban továbbra is megtartotta az ő nevét. Azóta Svájcban él, a genfi Zeneakadémia tanára, emellett a világ számos helyén vezet kamarazenei mesterkurzusokat. Visszatért Magyarországra is. 1992-től 2001-ig rendszeresen vendégszerepelt a Budapesti Fesztiválzenekarban, mint koncertmester, valamint új vonósnégyesben is játszik, melynek Intermezzo a neve, Tuska Zoltán, Papp Sándor és Perényi Miklós a partnerei.

2002 óta vezényel, először Svájcban, a Sion-i Fesztiválon, ahol évek óta tanít, állt Varga Tibor zenekarának élén. Karmester-tanára Karl Anton Rickenbacher, aki Magyarországon is járt már vendégkarmesterként. A

5

MÁV Szimfonikus Zenekar a 2005-2006-os évadban felkérte, hogy művészeti tanácsadóként irányítsa a vonósok műhelymunkáját, egyszersmind legyen a zenekar új, kamarazenekari sorozatának művészeti vezetője. Ezek a hangversenyek, melyek a jelen hangversenyévadban is folytatódnak, a MÁV Szimfonikusok Fesztetics bérletsorozata keretében, igen sikeresek és pozitív kritikai visszhangot váltottak ki. Az együttműködés folytatásának és elmélyítésének jegyében Takács Nagy Gábor 2008. szeptember óta a MÁV Szimfonikusok első vendégkarmestere.

Az ismertetést írta: Fenyő Gábor

Kedves Közönségünk!

Mindössze **1%** figyelmet kérünk!

*Szívesen jár a koncertjeinkre?
Szívén viseli zenekarunk sorsát?
Akkor kérjük, ne feledkezzen meg rólunk
2009-ben sem!*

A MÁV Szimfonikusok Zenekari Alapítvány immár tíz éve jogosult az egyszázalékos adományok gyűjtésére. Önök mindössze egy percet szántak rá az idejükből, hogy kitöltsék a rendelkező nyilatkozatot alapítványunk javára, mi pedig ennek köszönhetően új hangszereket tudtunk vásárolni.

Zenekarunk minden tagja nevében ezúton mondunk hálás köszönetet mindazoknak, akik az elmúlt évek során Zenekari Alapítványunk javára ajánlották fel személyi jövedelemadójuk egy százalékát. Kérjük, tegyék ugyanezt a jövőben is!

Adóbevallásának elkészítésénél kérjük, a rendelkező nyilatkozaton a kedvezményezetthez ezt írja:

MÁV Szimfonikusok Zenekari Alapítvány
Adószám: 18056721-2-42

Köszönjük! A MÁV Szimfonikusok